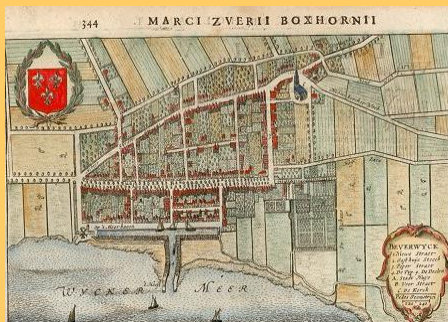


Van Beverwijk zijn een aantal kaarten uit vorige eeuwen bekend. We weten daarom vrij nauwkeurig hoe de stad er uitzag vanaf ongeveer het jaar 1600.

in 1558 kreeg Jacob van Deventer van Filips II van Spanje een opdracht, die zal uitgroeien tot zijn levenswerk: de kartering van alle steden van de toenmalige Nederlanden.

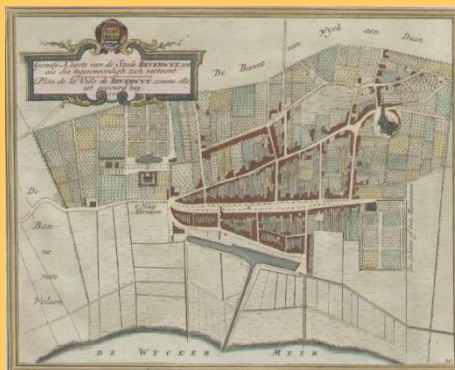
Van Deventer werkt aan deze monumentale opdracht tot zijn dood in 1575. In vijftien jaar maakt Van Deventer een 250 à 260 stadsplattegronden over een gebied dat zich uitstrekt van Friesland en Groningen tot het huidige Noord-Frankrijk, van de Noordzee tot het uiterste westen van Duitsland en het Groot-Hertogdom Luxemburg. Allemaal volgens een vergelijkbare schaal (circa 1:8.000), eenzelfde oriëntatie (het noordoosten boven) en met een verbluffende graad van correctheid. Zijn kaart van Beverwijk dateert van rond 1560.



Er is een vogelvluchtkaart van de hand van Joan Blaeu uit de 17<sup>e</sup> eeuw, weliswaar zonder nadere jaaraanduiding maar aangezien Blaeu stierf in 1673 en hij in 1649 twee werken publiceerde en wel het *Novum ac Magnum Theatrum Urbium Belgica* (deel 1: *Libera ac Foederata* met Nederlandse steden en gemeenten / deel 2: *Regiae* met Vlaamse steden en gemeenten) met plattegronden van de belangrijkste (vesting)steden en de Nederlandstalige uitgave *Toonneel der Steden van 's Konings Nederlanden*, met hare Beschrijvingen (2 delen) mogen we aannemen dat de kaart van Beverwijk van rond 1650 is.

Op een overzichtkaart in 'Het Zegepralant Kennemerlant' staat Beverwijk afgebeeld met toevoeging van aantekeningen. We lezen 't huys Akkredam, Scheibeek, De Schans of oudt Meerestein, 't huys Duinwyk en Banscheitbeek.

Het Zegepralant Kennemerlant, vertoont in 100 gezichten van deszelfs lustplaatsen, adellijke huizen, dorps- en stedegebouwen, beginnende met Kastrikum, vervolgende door



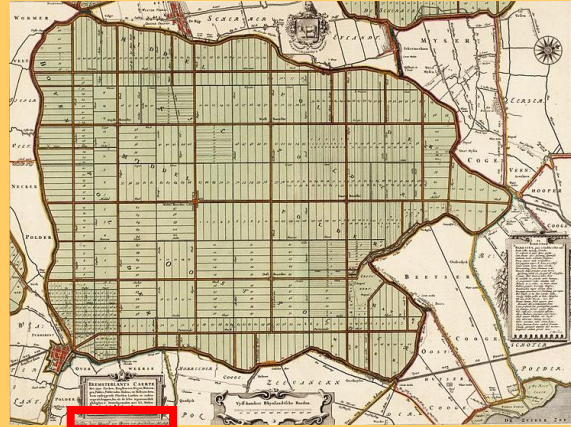
't quartier van Heemskerk, Beverwyk, Velzen, Bloemendael, Haerlem, Overeen, Zantvoort, de Vogelesang, en eindigende met BerkenrodeHeemstede, Bennebroek en Hillegom. Verderop in het boek bevindt zich ook nog een detailkaart. De beschrijvingen in het boek zijn van de hand van Brouerius van Nidek en de prenten zijn van Hendrik de Leth. Het boek is uitgegeven door Andries en Hendrik de Leth in 1730.

Alle kaarten laten hetzelfde stratenpatroon zien. Er is dus, behalve de samenvoeging en de uitbreiding, weinig verandert in Beverwijk. Natuurlijk heeft Beverwijk in de loop der eeuwen genoeg meegemaakt, denk aan de drooglegging van de Wijkermeer en verschillende branden, maar dat is niet van invloed geweest op de structuur van de stad.

## Een vogelvluchtk kaart van Beverwijk door Daniël van Breen

Daniël van Breen werd in Middelburg (Zeeland) geboren rond 1599. Er is een vermelding dat hij op 28 augustus 1641 (zijn huwelijksdag) 42 jaar oud was. Terugrekenend zou hij dan in 1599 geboren moeten zijn. Hij is overleden te Amsterdam in 1665, waarschijnlijk in April want hij werd op 1 mei 1665 te Amsterdam begraven. Hij zou toen dus 66 jaar zijn geweest. Verder weten we dus dat hij in 1641 trouwde met de toen 35-jarige Maria Bisschop. Van Breen was van beroep een graveur. Daarnaast was hij ook actief als prentkunstenaar, tekenaar en lettersnijder (belettering van kaarten etc.).

Een van zijn bekendste werken is de kaart van de Beemster uit 1658. Van Breen was geen landmeter. De kaart zal dus door een ander zijn gemaakt waarna van Breen de gravure maakte. Het bijschrift is ondertekend door Casparus Barlaeus. Deze was een Zuid-Nederlands predikant, schrijver en dichter, die vooral in het Latijn schreef. Hij maakte onder andere de bijschriften voor de klein formaat atlas van Jodocus Hondius, een cartograaf en uitgever.



*Gefneden door Daniël van Breen tot Amsterdam An. 1658.*

De kaart van de Beemster uit 1658 met van Breens signatuur en datum

Rond 1628 tekende van Breen een profiel van Beverwijk vanuit het Wijkermeer gezien. In die tijd lag Beverwijk namelijk nog aan het Wijkermeer dat in de loop der eeuwen steeds verder is dichtgeslibd. Aan de tekening zijn aan weerskanten bladen toegevoegd uit 1648. Waarom van Breen een kaart van Beverwijk maakte weten we niet. Van een opdrachtgever zijn geen gegevens overgeleverd. Van Breen was wel bekend met Beverwijk aangezien zijn zuster was getrouwd met Theodore Blevet welke aan de Koningstraat in Beverwijk een Franse kostschool hield. Bovendien was de predikant van Beverwijk, ds. Gillis van Breen, een achterneef van van Breen.

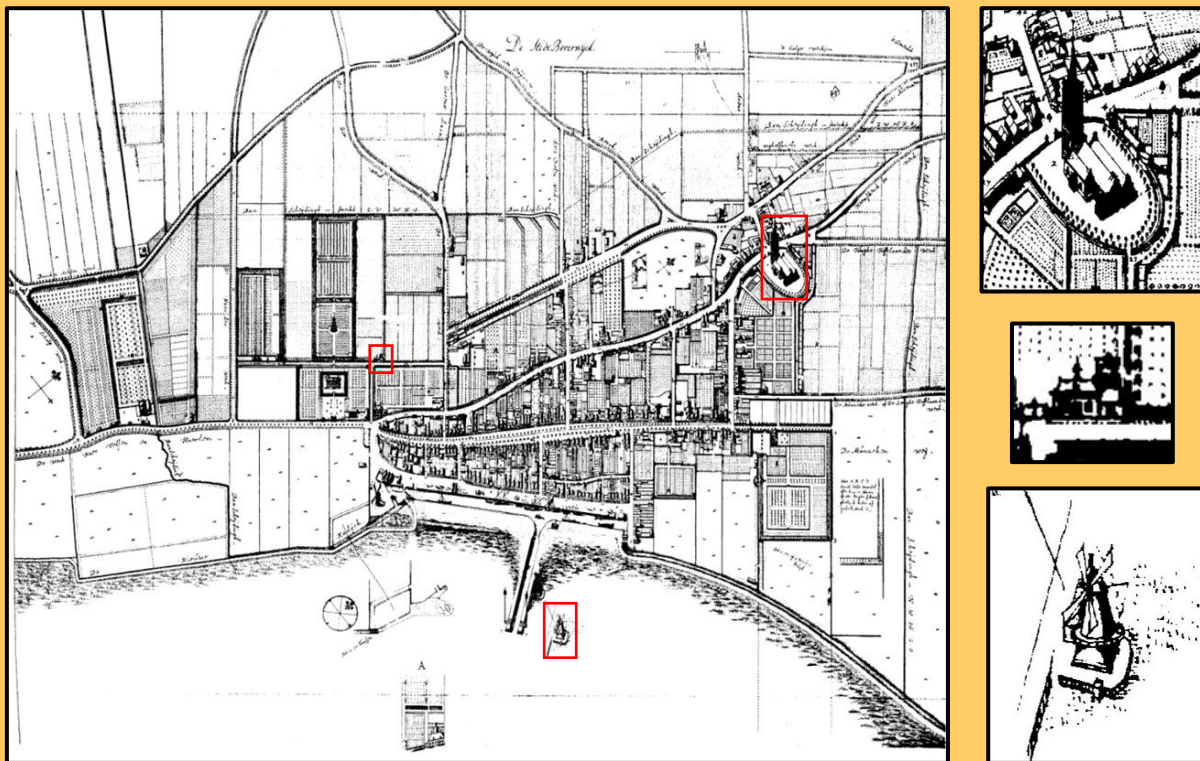
Hoe dan ook, dankzij het werk van Daniël van Breen weten we vrij exact hoe Beverwijk eruit zag in de 17<sup>e</sup> eeuw. Niet alleen weten we waar en hoe elke straat liep maar we weten ook precies welke huizen er aan die straat stonden en hoe deze eruit zagen. Van Breen heeft de kaart namelijk gemaakt in een vogelvluchtperspectief waarbij hij elk huis en de bijgebouwen nauwkeurig heeft weergegeven.



Een gedeelte van de Meer op de kaart van van Breen

Het origineel van de kaart bevindt zich in de Collectie Bodel Nijenhuis van de Rijksuniversiteit te Leiden. Het is het enige exemplaar in handschrift. Het origineel meet 52,2 cm hoog bij 67 cm breed en is op schaal 1 : 2300.

Daniël van Breen is er nooit toe gekomen om een kopergravure van de kaart te maken. Dit zal, gezien zijn beroep, toch zeker de bedoeling van het voorwerk zijn geweest. De laatste metingen die hij voor de kaart heeft gemaakt dateren van eind mei 1649. De reden van het staken van het werk is een raadsel. Gezien de nauwkeurigheid en de toewijding die van Breen in elke tekening en meting laat zien lijkt het vreemd dat hij het opgeeft terwijl het werk bijna is voltooid. Ondanks nauwkeurig onderzoek is men er nog niet achter waarom van Breen met zijn werk is gestopt. Misschien heeft het te maken met de onbekende opdrachtgever. Het museum Kennemerland heeft een kopie van de getekende kaart in haar collectie.



De kaart met een paar uitvergrotingen

De collectie kaarten en atlanten van de Collectie Bodet Nijenhuis in de Rijksuniversiteit van Leiden omvat ca. 100.000 kaartbladen (waarvan ca. 3.000 manuscriptkaarten), ca. 3.000 atlanten en ruim 25.000 topografische prenten en tekeningen. Het grootste deel daarvan werd in 1872 verworven als legaat van jurist en uitgever Johannes Tiberius Bodet Nijenhuis (1797-1872). De kaarten dateren van de zestiende eeuw tot heden. De nadruk ligt op cartografisch materiaal van Nederland, de VOC- en WIC-gebieden, de voormalige koloniën en kaarten van tropische en subtropische gebieden. Zwaartepunten zijn kaarten van Nederlandse makers met speciale aandacht voor Leidse cartografen. In de collectie bevinden zich veel stadsplattegronden en vestingbouwkundige plattegronden, zeekaarten op papier en perkament en schetsen, proefdrukken en gebruikte kaarten met annotaties. Het is voor Beverwijk een geluk dat de kaart van van Breen in deze collectie is terechtgekomen. Hierdoor is deze zorgvuldig bewaard gebleven.

De kaart geeft ons al heel veel informatie over het Beverwijk van 1640-50 maar van Breen heeft meer gedaan. Om de grote kaart te kunnen maken heeft van Breen een heel schetsboekje met voorstudies gemaakt. Op de tekeningen heeft van Breen aantekeningen gemaakt waar veel informatie uit te halen is, ook heeft hij veel maten opgeschreven wat de vertaalbaarheid naar nu makkelijker maakt. We weten dat het gaat om een schetsboekje van van Breen omdat hij op één tekening uit het schetsboekje een

aantekening heeft gemaakt met zijn naam daarbij. Op vrijwel elke tekening staat: affgetheekent den (00 maand) A°. (jaartal)  
Bij de tekening van de Wijkertoren interieur staat daaronder ook nog de naam D. van Breen. Handschrift en tekenstijl zijn gelijk aan de rest van het boekje dus de conclusie ligt voor de hand.

Wat het schetsboekje nog waardevoller maakt is een beschrijving van Beverwijk door de toenmalige secretaris van de Wijck, vanaf 1642 tot zijn overlijden op 15 mei 1649, Pieter Cheeuwen. Gezien het handschrift is de tekst geschreven door Daniël van Breen maar hij ondertekent het geheel met de naam Pieter Cheeuwen (of Theeuwen) met de aantekening dat deze is overleden op 15 mei 1649. Waarschijnlijk heeft hij de tekst overgenomen in zijn schetsboekje.

De tekst begint met de vermelding dat Beverwijk twee maal verwoest is, eenmaal in 1203 gedurende de Loonse oorlog en eenmaal in 1572 gedurende de Spaanse bezetting. Beide malen werd er direct begonnen met de wederopbouw. Hij gaat verder met het noemen van de verschillende soorten handel die werden bedreven, het stadsrecht en de verschillende markten die werden gehouden. Een speciale vermelding is er voor de Wijkertoren die groot en hoog is en voor de varende zeeman zowel vroeger als nu tot een baken is. Hij maakt vervolgens melding van het feit dat Beverwijk een raadhuis heeft, een gasthuis (ter verzorging van minder validen en ouden van dagen), een leprozenhuis, een schietbaan (voor de schutterij) en een haven. Daarna volgt een topografische beschrijving van de stad gevolgd door het opnoemen van alle bestuursorganen van Beverwijk van de Burgemeesters tot aan de leprozenmeesters met daarbij wanneer hun termijnen aflopen en zij vervangen dienen te worden. Hij eindigt met het noemen van een aantal namen van personen die de lof van de stad in gedichten, rijmen en geschriften hebben genoemd.

Het schetsboekje is het bezit van de familie Heshuysen en lag tot 1958 op de zolder van het Rapenhofje op de Palmgracht. Dit hofje, was jarenlang de bergplaats van de archieven van de families Raep, Kieft, van Erffrenten, Bruyningh, Hooft en Heshuysen. Het kleine archief van dit hofje is in 1958 geheel opgenomen in de inventaris van het stadsarchief van Amsterdam, hoewel enkele nummers nog onder de eigenaar berusten. Een omvangrijke en zeer belangrijke afdeling van stukken waarvan de samenhang met het archief niet is gebleken, behoort ook tot de inventaris. De heer H. J. Heshuysen, adjunct-archivaris van Haarlem, verzamelde zelf ook veel. En zoals het zo vaak gaat, waar een archief bestaat en bekendheid geniet, worden de stukken van alle zijden aangebracht. Eén van deze stukken betreft, gelukkig voor ons, het schetsboekje van Daniël van Breen.

In 1974 is er door de Kennemer Oudheidkamer een boekje uitgegeven waarin de tekeningen en teksten van het schetsboekje van Breen zijn opgenomen. Het boekje is voorzien van een inleiding en aantekeningen van drs. J. van Venetien en drs. R.M.T. Verwer. De titel van het boekje luidt: De Stede Beverwyck affgethekent door Daniel van Breen 1648 - 1649.

Zowel de getekende kaart als het schetsboekje met een schat aan gegevens over het 17<sup>e</sup> eeuwse Beverwijk hebben de eeuwen getrotseerd waardoor wij die nu kunnen bewonderen.